

Assar Lindbecks dörr stod alltid öppen för forskarkollegorna

Dagens Nyheter den 31 augusti 2020

För en bredare publik är Assar – det är naturligt att referera till honom så eftersom han var just "Assar" för svenska nationalekonomer – mest bekant som samhällsdebattör och ekonomiskpolitisk rådgivare. Hans betydelse för svensk nationalekonomisk forskning är inte lika allmänt känd.

Ett problem för nationalekonomin i Sverige under 1950- och 1960-talen var oförmågan att utbilda nya forskare. Assar spelade en central roll för att runt 1970, i ett samarbete mellan Handelshögskolan i Stockholm och Nationalekonomiska institutionen vid Stockholms universitet, etablera ett modernt kursprogram för doktorander. Det ledde efter några år till ett stort antal doktorsexamina och blev en förebild för övriga nationalekonomiska institutioner i landet.

Assars främsta insats för svensk nationalekonomi var utvecklingen av Institutet för internationell ekonomi (IIES) till ett av världens ledande forskningsinstitut. Det hade inrättats 1962 med Gunnar Myrdal som chef. Under honom fungerade institutet mest som en författarfabrik i arbetet med hans böcker. Verksamheten förändrades i grunden när Assar blev chef 1971 och började rekrytera unga doktorander. Institutet förvandlades till en forskarutbildningsinstitution där många senare professorer fick sin skolning: bland andra Harry Flam, John Hassler, Henrik Horn, Torsten Persson, Jakob Svensson, Lars E O Svensson, Jörgen W Weibull och jag själv.

Assar bedrev inte vanlig handledning där vi fick redovisa avhandlingsplaner och motta välstrukturerad feedback. Vi brukade skämta om att det i själva verket var vi doktorander som handledde Assar. Han skapade emellertid en ytterst kreativ forskningsmiljö där forskningsidéer kontinuerligt ventilerades på ett prestigelöst sätt och formell ställning saknade betydelse: bara sakargumenten räknades. Småprat undveks och nästan all tid, inklusive luncher, fikapauser och mycket av fritiden, ägnades åt vetenskapliga samtal.

När telefonen ringde klockan tio på kvällen och man hörde en röst som sade "hej, det är Assar" visste man att nattsömnen var förstörd därför att något forskningsproblem skulle penetreras. I gengäld stod Assars dörr alltid öppen för den som kört fast i någon forskningskris.

Assar var drivande i att få till stånd Sveriges Riksbanks pris till Alfred Nobels minne. Han var ledamot i priskommittén från 1971 och ordförande 1981–94. Priset Nobelanknytning har ibland varit kontroversiell men har helt klart stärkt statusen globalt för såväl nationalekonomi som samhällsvetenskap i allmänhet.

Assars egen forskning spände över vida fält: penning- och finanspolitik, välfärdsstatens problem, sociala normers betydelse och arbetsmarknad. Hans mest kända bidrag avser hur lönebildning och regleringar ofta gynnar etablerade grupper på arbetsmarknaden (insiders) men försvårar för utsatta grupper (outsiders) att få jobb.

Det andra huvudspåret i Assars livsgärning var ett aktivt deltagande i samhällsdebatten. Det grundade sig i en övertygelse om värdet av att forskare med akademisk kunskap – som inte behöver ta parti- eller intressepolitiska hänsyn för sina karriärers skull – har något att tillföra. Assars oräddhet att stå upp för sina åsikter även när det blåste har utgjort ett föredöme. Det ansluter till en lång tradition bland svenska nationalekonomer, innefattande namn som Knut Wicksell, Gustav Cassel, Eli Heckscher och Erik Lundberg.

Redan på 1960-talet argumenterade Assar kraftfullt mot jordbruks- och hyresregleringarna. Ett återkommande tema var att politiska ingrepp i marknadsmekanismerna ofta förvärrar de problem som man vill lösa. Från mitten av 1970-talet engagerade sig Assar i debatten om löntagarfonder som han menade skulle leda till farlig facklig maktkoncentration. Han bidrog till att väcka ett till en början ganska slumrande motstånd inom både borgerlighet och näringsliv. Hans kritik ledde till en brytning med Socialdemokraterna och av tidigare vänskapsband med Olof Palme.

Assars viktigaste praktiska insats var ordförandeskapet för den så kallade Lindbeckkommissionen som på regeringens uppdrag 1993 formulerade ett antal förslag – 113 stycken – för hur landet skulle bemästra den då rådande ekonomiska krisen. De viktigaste punkterna gällde institutionella förändringar: längre mandatperiod för riksdagen, stramare budgetramverk och en politiskt oberoende riksbank. Dessa förslag genomfördes. Kommissionen uppfann dem inte men de formulerades på ett övertygande sätt.

Det kan vara svårt inom samhällsvetenskap att hitta en bra balans mellan inomvetenskaplig verksamhet och utåtriktad diskussion. Assar Lindbecks livsgärning visar hur man kan producera högkvalitativ forskning genom att vägledas av aktuella samhällsproblem och samtidigt delta i debatten om dem. Det är nog även det arv som han främst ville lämna efter sig.

Lars Calmfors